

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบนฐานของทุนวัฒนธรรม เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น*

Development of learning sources in communities based
on cultural capital to conserve local wisdom

สุรดา แก้วศรีหา

Surada Kaewsriha

เอกราช โฆสิตพิมานเวช

Ekkarat Kositpimanwet

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Surada0862225951@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการที่จะนำเสนอให้เห็นว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบนฐานของทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างไร ในการจัดแหล่งเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้เรียนเอง นั่นคือ ความรู้ต้องบูรณาการกับชีวิตในชุมชน ความรู้ที่แท้จริงต้องมีการบูรณาการทั้งการปฏิบัติ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรอบรู้ในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย และการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ การได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเองและทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ เมื่อชาวบ้านชนบทในทุกภาคได้ปรับประยุกต์วัฒนธรรม นำมาผสมกลมกลืนกับภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการพัฒนาบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวิถีชีวิตบนรากฐานของการรู้จักช่วยตนเอง พึ่งตนเองให้สามารถปรับตัวอย่างรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก ซึ่งก่อให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งที่จะดำเนินชีวิตได้ด้วยภูมิปัญญาของตนเองได้ต่อไปซึ่งเราตระหนักถึงความสำคัญบทบาทของ

* Received 8 October 2022; Revised 13 October 2022; Accepted 22 October 2022

ห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำสำคัญ: แหล่งเรียนรู้, ทุนวัฒนธรรม, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The objective of this article was to present how it is possible to develop of learning resources in communities based on cultural capital to conserve local wisdom. In organizing learning resources, learners should have direct experiences from learning sources in their own communities, knowledge must be integrated with life in the community. True knowledge must be integrated into practice. Relationships are social and well-rounded in the communities in which they live, and participation in the community increases learning potential. Participating in real-life activities in the community has an effect on both the learner's own learning and the allowing the community to become a learning community when rural villagers in every region have adapted their culture Combined with local wisdom, it will result in widespread improvement of quality of life which was a development based on folk wisdom or say local wisdom has been a part of the development of a way of life based on self-help knowledge self-reliant to be able to be aware of external changes this creates a strong community that can continue to live with their own wisdom. We recognized the importance of the library's role of higher education institutions in preserving and providing information about local wisdom.

Keywords: Learning Sources, Cultural Capital, Local Wisdom

บทนำ

การดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา นับเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งในการบริหารวิชาการในสถานศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตระหนักถึงความสำคัญ จำเป็นของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาดังกล่าวจึงกำหนด

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 4 ด้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม และยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนา กิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้และสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549: 7) องค์การแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) เรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม 2) การคิดอย่างเป็นระบบ 3) คิดริเริ่มสร้างสรรค์ 4) พลวัตการเรียนรู้ 5) มุ่งสู่ความเป็นเลิศ องค์การแห่งการเรียนรู้เป็นความรู้แห่งตน เป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน เป็นพลวัตการเรียนรู้ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน มุ่งมั่นช่วยกันสร้างสรรค์ให้เป็นจริง (เอกราช โฆษิตพิมานเวช, 2560) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้แต่ละด้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ซึ่งเป็นบุคลากรหลักในสถานศึกษา จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีความตระหนักและมีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานอย่างจริงจัง รวมทั้ง บุคลากรทั้ง 2 กลุ่ม ควรมีมุมมอง มีทัศนคติหรือมีความคิดเห็น ต่อสภาพหรือปัญหาการดำเนินงานที่สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกันซึ่งเป็นปัจจัย สำคัญประการหนึ่ง ที่ส่งผลทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ (นวภัทร แสงห้าว, 2563: 120)

ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยมากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ ซึ่ง หากสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มที่แล้ว ก็จะสามารถสร้างสรรคคุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย ดังนั้น การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม จึงเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เกิดแนวความคิดในการที่จะนำเอาวัฒนธรรมที่ดั่งามมาพัฒนาให้เกิด คุณค่าและมูลค่า อันส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดั่งามในที่สุด สังคมไทยปัจจุบันให้ความสนใจ “ทุนทางวัฒนธรรม” มากขึ้น แม้จะยังไม่สามารถกำหนดแนวคิดใหม่ได้ชัดเจนนัก แต่ทำให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมในสังคมไทยมีลักษณะเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น และ สังคมไทยกำลังใช้ทุนทางวัฒนธรรมด้วยเหตุปัจจัยอะไร เป็นต้นว่า ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ ได้เสนอ แนวคิดไว้ว่า ทุนวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ อัน

เกิดจากการค้นคว้าและการค้น พบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมหรือสร้างกติกาที่เป็นคุณค่าทางสังคมโดยส่วนรวมจักรแก้วนามเมือง ได้ศึกษาขยายความให้ครอบคลุมทุนวัฒนธรรม (เรณู เหมือนจันทร์เชย, 2556: 179)

บทความนี้ต้องการที่จะนำเสนอให้เห็นว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบนฐานของทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างไร มีงานศึกษาผ่านมาชี้ว่ามีการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของวัดที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ เพราะสามารถศึกษางานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ผ่านงานพุทธศิลป์ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และสามารถศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากการประกอบพิธีกรรม ทำบุญตามประเพณี หรือปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติ ได้แก่ รักษาศีล สวดมนต์ และนั่งสมาธิได้ เป็นต้น (พระครูจริยาภิราม, 2564: 121-140) ดังนั้น เราจะพิจารณาการใช้ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ในบทความนี้

แหล่งเรียนรู้: ความหมายและความสำคัญ

มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่า “แหล่งเรียนรู้” ไว้อย่างหลากหลายดังนี้ กู๊ด (Good 1973: 114) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความรู้ทางการศึกษาที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ โรงมหรสพ ห้องสมุด สวนสาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงบุคคลหรือกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนด้วย นิโคล มาร์ค (Mark 1971: 341-347 อ้างถึงใน สิริยุพา ศกุนตะเสถียร, 2545: 23) ได้ให้ความเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสำหรับโรงเรียนประกอบด้วยประชาชน สถานที่ต่างๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี และทรัพยากรท้องถิ่นอาจจะเรียกว่าแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นแหล่งวิทยาการในชุมชน ซึ่งตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า community resources หรือ local resources

แหล่งเรียนรู้จึง หมายถึง แหล่งข้อมูลความรู้ ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ จากการศึกษาข้อมูลและประสบการณ์การทำงาน เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พบว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้านคือ (วรพงศ์ ผูกู, 2563: online)

1. ข้อมูล/ชุดความรู้ ข้อมูล หรือเรื่องราว หรือสิ่งที่ได้จากแหล่งที่มาของความรู้ มีการนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ความคิดทัศนคติ และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี หนังสือ คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม การเก็บข้อมูลจากแหล่งความรู้ขึ้นอยู่กับลักษณะของที่มา เช่น ถ้าเป็นสถานที่อาจเก็บภาพถ่าย พร้อมประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งความรู้ หรือถ้าเป็นตัวบุคคล อาจเก็บข้อมูลประวัติย่อ บทสัมภาษณ์ คุณงามความดี บันทึกประสบการณ์ หรือความรู้ที่มี แต่ถ้าหากอยู่ในรูปแบบของประเพณี อาจบันทึกถึงความเป็นมา ความสำคัญ พิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นต้น

2. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด หมายถึง บุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูล ชุดความรู้นั้นๆ แก่ผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ได้ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีความเชี่ยวชาญ มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอเรื่องราวออกมาได้อย่างน่าสนใจ

3. การออกแบบและการจัดลำดับ หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่น่าเสนอ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น

4. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น

5. สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สื่อรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่า การได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง (ของจริง) ป้ายข้อมูล โมเดลจำลอง วีดิทัศน์ เทคโนโลยีสื่อเสมือนจริง สื่ออินเตอร์แอคทีฟ แอนิเมชัน เกมมัลติมีเดีย เป็นต้น การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูล จะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

6. สถานที่ ส่วนใหญ่ใช้สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม ไร่ ป่า ฯลฯ โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องที่เป็นทางการ แต่ถ้าหากแหล่งเรียนรู้ไม่สะดวกต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ก็อาจใช้สถานที่อื่นที่ใกล้เคียง สร้างบรรยากาศ หรือเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

7. การบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะทำงานที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้

ปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้ให้ความสนใจในการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อสนองการศึกษาตลอดชีวิตตามความแตกต่างของบุคคลในระดับต่างๆ เป็นจำนวนไม่น้อยและนับวันจะเพิ่มพูนมากขึ้น เพราะได้ตระหนักดีว่าเป็นวิธีการให้การศึกษาตลอดชีวิตที่ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญา นำมาซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศทุกๆ ด้านในประเทศไทยเมื่อดำเนินการเรื่อง “ปฏิรูปการศึกษา” นั้น พบว่า “การสร้างลักษณะนิสัยแห่งการเรียนรู้” สำคัญที่สุด การเรียนรู้จึงเป็น “วาระสำคัญแห่งชาติ” ที่รัฐบาลต้องดำเนินการให้ประชาชนได้เข้าใจและซาบซึ้งกับมรดกวัฒนธรรมของชาติ

โดยที่ นาทยา ปิลันธนานนท์ และคณะ (2542: 131-132) ในการจัดแหล่งเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้เรียนเอง นั่นคือ ความรู้ต้องบูรณาการกับชีวิตในชุมชน ความรู้ที่แท้จริงต้องมีการบูรณาการทั้งการปฏิบัติ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรอบรู้ในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย และการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ การได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน มีผลทั้งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเองและทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

สรุปได้ว่าแหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้สามารถหาความรู้โดยการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งแหล่งให้ความรู้นั้นสามารถเป็นได้ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ เราสามารถนำมาบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ หรือเพิ่มเติมความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ให้เพิ่มพูนได้

ทุนทางวัฒนธรรม: ความหมายและความสำคัญ

ทุนวัฒนธรรม เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการ ของสังคม นอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ ประเด็นเรื่องทุนทางวัฒนธรรมมีเค้าร่างมาจากคำอธิบายของนักสังคมวิทยาคนสำคัญที่ชื่อว่า Pierre Bourdieu โดยทุนทางวัฒนธรรมมี 3 รูปแบบด้วยกัน นั่นคือ รูปแบบที่หนึ่งเรียกว่า ฮาบิตัส ซึ่งเป็นการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ ซึ่งหมายถึงระบบแบบแผนเพื่อสร้างการกระทำบางอย่างโดยเฉพาะที่ได้มาจากการรับมรดกทุนทางวัฒนธรรมผ่านสิ่งแวดล้อมในครอบครัว ซึ่งอาจจะแปลความหมายเป็นภาษาไทยได้ว่า “แนวจริต” ซึ่งในแง่นี้ฮาบิตัสจึงหมายถึงจริตที่บุคคลได้สั่งสมลงไปโดยไม่รู้ตัวในตนเอง และยังสามารถจำแนกแจกแจงคนในชนชั้นต่างๆ ออกจากกันได้อย่างชัดเจนผ่านการมีฮาบิตัส รูปแบบที่สองเรียกว่า ทุนที่ถูกทำให้เป็นรูปธรรม ทุนวัฒนธรรมนี้อาจแสดงออกในภาพวาด งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ และรูปแบบที่สามเรียกว่า ทุนที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน คือทุนที่ทำให้เป็นวัตถุหรือรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นการอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยการแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ทุนในลักษณะนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่างความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับรองความสามารถกับทุนทางวัฒนธรรมทั่วไป (สุภางค์ จันทวานิช, 2562: 238) จะเห็นได้ว่าการนิยามทุนทางวัฒนธรรมเป็นการนิยามทุนบนฐานของสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุทางการเงินตรงๆ ที่จะสามารถสร้างสิ่งอื่นออกมาได้ ในกระบวนการเดียว แต่ทุนทางวัฒนธรรมถูกนิยามในความหมายที่ซ่อนอยู่หลังของสิ่งที่จับต้องได้ ด้วยเหตุนี้ทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นพลัง และคุณค่าที่ไม่ได้ปรากฏขึ้นโดยตรงแต่แฝงนัยของการพัฒนาสังคมอย่างสำคัญ

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2562: 206) มองวัฒนธรรมในฐานะองค์รวมที่ประกอบด้วยระบบสำคัญ 3 อย่างด้วยกัน ระบบแรก คือ ระบบคุณค่า ซึ่งหมายถึงศีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ ระบบที่สอง คือ ระบบภูมิปัญญา ซึ่งครอบคลุมวิถีคิดของสังคมโดยเฉพาะการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม และระบบที่สาม คือ ระบบอุดมการณ์อำนาจ อันหมายถึงศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์ จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมเป็นความสัมพันธ์ของผู้คนกับสังคมหรือผู้คนกับผู้คนภายใต้การให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนรวมภายใต้การถ่ายทอดและสืบสานภูมิปัญญาความรู้และระบบคุณค่าที่คอบความคึกกิจกรรมต่างๆ อยู่ ด้วยเหตุนี้มีมิติของวัฒนธรรมจึง

เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมและชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการพัฒนานั้น วัฒนธรรมจะช่วยให้มองเห็นศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ในการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาต่างๆ อันเนื่องมาจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งซึ่งมีความสำคัญและก่อให้เกิดแนวทางของการดำรงชีพตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละชุมชนนั้นๆ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมจึงเป็นศักยภาพสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปพร้อมๆ กับพลวัตของวัฒนธรรม การศึกษาเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมและมิติทางวัฒนธรรมนั้น ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ในวงการวิชาการทั้งทางด้านสังคมวิทยา อาณานิคมศึกษา หรือแม้แต่วัฒนธรรมศึกษาก็เช่นกัน ในที่นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอบทบทวนงานศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา เพื่อที่จะชี้ให้เห็นแนวทางการศึกษาและข้อจำกัด ตลอดจนแนวทางที่ควรจะเป็นไปในการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมหรือมิติทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหลักหมายสำคัญที่แต่ละชุมชนจำเป็นต้องสร้างขึ้นมาเพื่อศักยภาพของชุมชนเอง

ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ โบราณสถานมรดกทางวัฒนธรรม และผลงานศิลปะแขนงต่างๆ เช่น ภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์และวรรณกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ในขณะที่ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีต วิถีชีวิต ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติ เป็นต้น (Throsby, 2001) ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ข้างต้น ถูกจัดว่าเป็น “ทุน” เนื่องจากแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมมีผลต่อการผลิตสินค้าและบริการทำให้การผลิตสินค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้น ประเทศที่มีวัฒนธรรมหรือจารีตประเพณีที่แตกต่างจากประเทศอื่นๆ อย่างเด่นชัด สามารถผลิตผลงานศิลปะที่แตกต่างมีความแปลกใหม่และน่าสนใจซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์งาน (creativity) ยกตัวอย่าง เช่น ประเทศไทยมีวัฒนธรรมการชกมวย ที่เรียกว่ามวยไทยที่มีลักษณะการต่อสู้ที่แตกต่างจากมวยสากลมีการเรียกชื่อท่าทางการชกแบบต่างๆ อุตสาหกรรมภาพยนตร์สามารถผลิตภาพยนตร์เรื่องต๋มย៉ำกึ่งซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อสู้ด้วยมวยไทยออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศและทำรายได้จากการส่งออกเป็นจำนวนมาก ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยมากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ซึ่งหากสามารถพัฒนา

และใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มที่แล้วก็นำมาซึ่งการสร้างสรรคคุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย

สรุปได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมแสดงให้เห็นความก้าวหน้าทางการศึกษาทุนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ที่อย่างน้อยได้ทำให้นิยามทุนวัฒนธรรม ที่หมายถึงคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรม ส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และส่วนที่อาศัยการสถาปนาในสังคมไทยให้มีความชัดเจนเป็นระบบ สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางสามารถนำมาพัฒนาฟื้นฟูหรือเสริมสร้างทุนวัฒนธรรมของชุมชน โดยการนำวัฒนธรรมชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือ ด้วยวิธีการหรือกระบวนการต่างๆ เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมเป็นเหตุแห่งการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชนไปสู่ความสุข ความเจริญก้าวหน้าทั้งเชิงคุณค่าและมูลค่าควบคู่กันไป

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

1. ห้องสมุดชุมชนในฐานะแหล่งเรียนรู้ชุมชน

ห้องสมุดเปรียบเสมือนห้วมหาสมุทรของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้าไม่มีการจัดระบบที่ดี ก็จะค้นพบสารนิเทศได้ยาก ห้องสมุดควรหันมาตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเปลี่ยนวิธีคิดของบรรณารักษ์ที่จะรักษาตัวเล่มอย่างเดียว เปลี่ยนเป็นบรรณกรณีย์ หมายถึง ผู้ฟังกระทำเกี่ยวกับหนังสือ ไม่ใช่แต่การจัดระบบหนังสือและจัดหาหนังสือเท่านั้น ควรเปลี่ยนโครงสร้างของห้องสมุดเป็นห้องสมุดที่สมบูรณ์โดยจะต้องผูกติดกับขบวนการเรียนรู้และให้การศึกษาผู้มาใช้ ควรมีฝ่ายการศึกษาและวิจัย มีการรวบรวมและจัดระบบ ให้เกิดการวิพากษ์โดยอาศัยกระบวนการวิจัยและมีนักนิเทศการจัดกิจกรรมหมุนเวียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น บทบาทของห้องสมุดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้า
2. เป็นแหล่งสร้างเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้แก่สาธารณชนทั่วไป
3. เป็นแหล่งให้บริการสารสนเทศท้องถิ่นแก่ชุมชน ทำให้รักและภูมิใจในสารสนเทศท้องถิ่น ให้ประชาชนเห็นคุณค่าและดึงส่วนที่เกี่ยวข้องมาทำให้เป็นเอกลักษณ์
4. ทำให้เป็นแหล่งมรดกตกทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง

ห้องสมุดควรอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้วยการจัดหาหนังสือ วิดีทัศน์ เทปคาสเซ็ท ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาไว้ในห้องสมุด จัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยในทุกระดับชั้น โดยห้องสมุดเป็นผู้สนับสนุนหลักสูตรดังกล่าว การศึกษาภูมิปัญญาตามวงจรชีวิต

ตั้งแต่เกิดจนตายได้แก่ ช่วงปฐมวัย วัยเด็ก วัยรุ่น วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุ ห้องสมุดต้องจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้สอดคล้องกับช่วงวัยของคนในชุมชนนี้ ดังนั้น ห้องสมุดจึงควรจะรวบรวมภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นของตนไว้ให้มากที่สุด การเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย คือ การเรียนรู้เรื่องของวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ห้องสมุดเป็น ศูนย์กลางในการศึกษาค้นคว้าและให้บริการสารสนเทศท้องถิ่น รวมถึงเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในรูปแบบของสิ่งพิมพ์และวัสดุไม่ตีพิมพ์ เพื่อเป็นมรดกทางภูมิปัญญา ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษาต่อไป (สุจิต บัวพิมพ์, 2545: 29)

2. วัดในฐานะแหล่งเรียนรู้ชุมชน

วัดในพระพุทธศาสนานอกจากจะมีหน้าที่หลักคือเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจแล้วยังต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับชุมชนด้วย โดยวัด พระธาตุเรื่องรองได้จัดพื้นที่ของวัดเพื่อจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญเพื่อให้คนรุ่นหลังทั้งเด็กเยาวชน นักศึกษา ตลอดจนผู้ที่สนใจทั่วไปได้เข้ามาศึกษาหาความรู้โดยมีองค์ประกอบความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ 1) เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน คือ วัดเป็น ประจักษ์พยานที่สำคัญของท้องถิ่นเป็นที่เก็บรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่าที่มีประโยชน์ต่อการ ศึกษาทางศิลปวัฒนธรรมต่างๆของชุมชน 2) เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน โดยวัด พระธาตุเรื่องรองเป็นศาสนสถานที่ใช้ในการจัดกิจกรรมอันเนื่องด้วยวันสำคัญทางพุทธศาสนา และการบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น การให้ทานการรักษาศิลปวัฒนธรรมสวดมนต์ให้พระเพื่อช่วยเหลือ หลอมขัดเกลาจิตใจของประชาชน 3) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ทรงคุณค่าทางจิตใจ การ เป็นแหล่งท่องเที่ยววันบวชเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้า มาศึกษาหาความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดแสดงภายในวัด 4) เป็นสถานที่ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของชุมชนเนื่องจากวัดถือเป็นสถาบันหรือเป็นสถานที่ให้การศึกษา แก่ประชาชนมาแต่อดีตวัดจึงเป็นทั้งสถานที่ศึกษาเล่าเรียนและเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมะทั้งที่เป็น ชาวพุทธและผู้ที่ไม่ใช่พุทธ (พระอธิการนิรันดร์ พรหมจันทร์ และคณะ, 2563)

3. แหล่งเรียนรู้ชุมชนอื่นๆ

การสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้ บุคคลใน ชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทาง การศึกษาให้ทั่วถึง ภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จาก ประสบการณ์ของวิทยากรหรือ ประชาชนชาวบ้าน จากแปลงสาธิต จากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ สิ่ง

เหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา สานต่อ สืบสาน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาได้ให้ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง จึงได้กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ เข้าไปศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตนเป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน และมีความสนใจที่จะเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเองและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตนเองมองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

4. การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21

กระแสของวัฒนธรรมในศตวรรษที่ 20 มีลักษณะเด่นอยู่ที่การเน้นถึงอุดมการณ์ที่เป็นกรอบความคิดสำคัญของสองค่าย กล่าวคือ วัฒนธรรมประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ แต่ในศตวรรษที่ 21 โลกเต็มไปด้วยสังคมที่เสรีเพราะโลกเป็นเหมือนเครือข่าย ดังนั้น ทักษะการคิด และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ทางความคิดจึงเป็น ปัจจัยสำคัญที่จะมีผลต่อคุณภาพของคนในแต่ละสังคม

ในการแสวงหาโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จึงมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือ เป็นโลกของสังคมที่รู้กับไม่รู้หรือรู้บ้าง สังคมที่คิดเก่งและคิดชอบและเป็นผู้นำทางความคิดหรือไม่เท่านั้น นั่นคือการต้องยอมรับว่าโลกเรากำลังก้าวไปสู่ความเป็นโลกของวัฒนธรรมนานาชาติ อันเป็นวัฒนธรรมนานาชาติที่มีพื้นฐานมาจากการบงการ และครอบงำโดยพลังของทุนนิยม ที่มีลักษณะของการเน้นบริโภคนิยมมากกว่าจะเน้นความสำคัญของคุณธรรมและคุณค่าสากล ที่เน้นที่รากฐานของความคิด ความเชื่ออุปนิสัยและวิถีชีวิตที่ประกอบด้วยธรรม

แนวโน้มของปัจจุบันและในอนาคตกระแสวัฒนธรรมจะมีลักษณะเป็นระบบเครือข่ายมากขึ้น ทำให้การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมีความหลากหลายไปพร้อมกัน ในขณะเดียวกันเป็นการท้าทายของวัฒนธรรมระบบเครือข่ายแทนวัฒนธรรมแบบรัฐประชาชาติแบบดั้งเดิม ระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมก็จะเข้าสู่แบบฉบับเดียวกัน คือ ระบบทุนนิยมโดยมีชาติตะวันตกเป็นผู้นำ

และในขณะเดียวกันบทบาทของรัฐบาลในการศึกษาก็จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างแน่นอน นั่นคืออนาคต เครื่องมือหลักของทุกคนก็คือความรู้ความคิด หรือคุณธรรม สิ่งที่ต้องตระหนัก คิดเป็นอย่างหนึ่งนั่นก็คือ อนาคตคนไทยคงจะต้องมีความสุขอย่างไทย แต่มีความรู้ความคิด ร่วมกันกับชาวโลกและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติ โดยใช้ยุทธศาสตร์ในการพึ่งพาตนเองมากขึ้น นั้นหมายความว่าในอนาคตเราต้องยอมรับ และเปิดโอกาสให้ค่านิยมของโลกที่มีพื้นฐานจาก สภาวะทางการเมืองเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมทั้งที่เป็นค่านิยมของกลุ่มชน ในและนอก ประเทศ เข้ามามีส่วนในการเลือกการตัดสินใจ นั้นย่อมเป็นการยอมรับว่าค่านิยมทางโลกเป็น องค์ประกอบสำคัญ ของการเลือกการตัดสินใจในชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ยิ่ง

สาระที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ในอนาคตวัฒนธรรมของโลกจะเข้าสู่กระแสของระบบ เครือข่ายทางวัฒนธรรม (Network Culture) เช่นเดียวกับระบบเครือข่ายทางธุรกิจ (Network Marketing) ที่ใช้กันอย่างได้ผลมาแล้วในโลกธุรกิจสินค้าแบบอุปโภคบริโภค เช่น วอลมาร์ท (Walmart) และแฟรเตอร์รัลเอ็กซ์เพรส (Federal Express) ในอเมริกา ตลอดจนเครือข่าย ทางการตลาดของบริษัท ซี.พี. ในประเทศไทย เป็นต้น นั่นคือ อนาคตวัฒนธรรมจะมีการ ติดต่อกันโดยตรงบนพื้นฐานของความฉับไว และเที่ยงตรงของระบบเครือข่ายเทคโนโลยี สารสนเทศเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญ

แนวโน้มของวัฒนธรรมในศตวรรษที่ 21 จะเป็นไปในรูปของวัฒนธรรมสากลใน 3 ลักษณะ คือ

1. วัฒนธรรมที่เน้นทุนนิยม ตามแนวความคิดของพุทธทาสภิกขุ คือ วัฒนธรรมที่เป็นธัมมิกสังคมนิยมวัฒนธรรม กล่าวคือ วัฒนธรรมที่มีความเคารพในคุณค่าทาง วัฒนธรรมของชาติที่มีความซื่อตรงในการบริโภค ยึดถือปฏิบัติในกระแสของเศรษฐกิจแบบทุน นิยมหรือการค้าทางวัฒนธรรมแบบเสรี อันปราศจากการกีดกันการรับรู้ทางวัฒนธรรมต่อกัน

2. วัฒนธรรมแบบสารสนเทศวัฒนธรรมคือ วัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดโดยตรงจาก สื่อสารต่างๆ ที่มีความรวดเร็วในการเข้าถึงมนุษยชาติในทุกหนทุกแห่งของทุกมุมโลกนั่นคือ วัฒนธรรมแบบสารสนเทศจะมีความรวดเร็วในการส่งและรับข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าเราจะอยู่ที่ แห่งใดเราย่อมไม่สามารถปฏิเสธการรับรู้มันได้

3. วัฒนธรรมแบบท้องถิ่นสากล คือการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมแบบท้องถิ่น แห่งตน และยินยอมรับวัฒนธรรมที่เป็นสากลทั้งสองประเภทเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน นั้น หมายความว่า เราต้องสร้างความเข้มแข็งหรือความแข็งแรงทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเราให้

กล่าวหาอย่างยวดยิ่ง พร้อมทั้งจะปรับเข้ากับวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยเสรีภาพทางการค้าในระบบทุนนิยมและความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร (กนกวรรณ รุกขชาติ, 2541: 29)

ดังนั้นในอนาคตเราคงต้องยอมรับและพยายามประสมประสานปรับตัวให้เข้ากับความจริงก้าวหน้า ความสะดวกสบายในรูปแบบของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศที่เกิดขึ้นทางสังคม ขณะเดียวกันก็ต้องหันกลับมาปรับตัวให้เข้ากับความจริงก้าวหน้าและความต้องการทางสังคมเหล่านั้นด้วยสัมมาปัญญา การรู้จักพอและดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดีด้วยการไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนควบคู่กันไปด้วย พร้อมกับฝึกตนเองให้มีทักษะในการจัดการต่อชีวิตและทรัพยากร ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยที่มีความสัมพันธ์ต่อชีวิต สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดประสบการณ์และนำไปบูรณาการ สามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้สมกับเป็นมนุษย์ยุคศตวรรษที่ 21

สรุป

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม และระบบคุณค่าที่เกิดขึ้นในชุมชนชนบทไทย ได้ก่อให้เกิดการปรับตัวในหมู่ชาวชนบท โดยมีภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นหนึ่งในหลายกรณี ที่แสดงถึงความสามารถของชาวบ้านและชุมชนในการปรับใช้วัฒนธรรมซึ่งเป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ผ่านระบบคุณค่าเดิมของชุมชนจนเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นเมื่อชาวบ้านชนบทในทุกภาคได้ปรับประยุกต์วัฒนธรรม นำมาผสมกลมกลืนกับภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการพัฒนาบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวิถีชีวิตบนรากฐานของการรู้จักช่วยตนเอง พึ่งตนเองให้สามารถปรับตัวอย่างรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก ซึ่งก่อให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งที่จะดำเนินชีวิตได้ด้วยภูมิปัญญาของตนเองได้ต่อไปซึ่งเราตระหนักถึงความสำคัญบทบาทของห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาในการอนุรักษ์และให้บริการสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ตลอดจนเป็นสถานที่รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าและหวงแหนในภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ รุกขชาติ. (2541). แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียน สายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในศตวรรษที่ 21. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวกัทร แสงห้าว. (2563). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 2. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม, 14(2), 121-130.
- นัตยา ปิณฑานนท์และคณะ. (2542). การศึกษาตามมาตรฐานแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่ค.
- พระครูจริยาภิราม. (2564). แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ในจังหวัดลพบุรี. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 7(1), 121-140.
- พระอธิการนิรันดร์ พรหมจันทร์ และคณะ. (2563). บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ, วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(1), 124-138.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2556). ทุณวัฒนธรรมไทยทรงดำ กับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน, วารสารดำรงวิชาการ, 12(2), 175-202.
- วรพงศ์ ผูกภู. (2563). องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.randdcreation.com/content/2992/องค์ประกอบการเรียนรู้>.
- สิริยุพา ศกุนตะเสฐียร. (2545). การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- สุจิต บัวพิมพ์. (2545). ปัจจัยพื้นฐาน: บทบาทต่อศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาค ตะวันออก. วารสารวัฒนธรรมไทย, 39(2), 27-32.
- สุภากร จันทวานิช. (2562). ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอกราช โขจิตพิมานเวช. (2560). รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 1. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- Good, Carter V. (1973). Dictionary of Education. 3rd ed. New York: Mc.Graw -Hill Book.
- Throsby, C.D. (2001). Economics and culture. Cambridge: Cambridge University Press.